שאין כה שלש על שלש. שאין מקבלין טומאה: **המדולדלין.** שתלושין ומעוו"ין במקלת והנהמה עומדת אצל החלון והאבר מונח על החלון ותנן בהעור והרוטב (חולין קכט.) מטמאין טומאת אוכלין במקומן וצריכין הכשר ואלו לא הוכשרו: **עובד כוכבים.** אינו מקבל טומאה וכן בן שמנה שהרי הוא כאבן לא מי ולא מת: **המלח.** לא מקבל טומאה דלאו אוכל הוא באכפי נפשיה: **וכלי חרס.** שאתוריו לגד אהל הטומאה: **והשלג והברד כו'.** הואיל וימוקים מתליהס אין ממעטין וכן מים שבכלי הואיל ואם יגעל הכלי אין עומדים בפני עצמן אין ממעטין בחלון: **הברד.** גלס"א: **הכפור.** גריישלא"ן: **הגליד.** קרח לבן שאינו שלג: ה"ג **והא עשבים חזו לבהמתו.** וקופו ליטלן ואפ"ה כל כמה דאיתנהו התם ממעטי ותיובתא דשמואל: **באפרזתא** (ד). והוא סם המות לבהמה[ה]. ומאן דגרים באפרזתא טועה[ו] שהוא קורנס של נפחים: **כיון דקשו לכותל.** שמחליפין אותו כדאמרי' במתני' [ח.] שקיל להו ואפ"ה ממעט וקשה לשמואל: **בשאין חוץ לשלשה.** טפחים רחוק מן הכותל ועולין לתוך החלון ראשיהן: **חזי לקריעה.** לעשות טלאי: **בסמיכתא.** עב יותר מדאי: **לאומנא.** למקיז דם לקנה פי המכה: **בריסקא.** שהוא מסרטו: **אין בהן ארבעה על ארבעה מבעי ליה.** שזו היא שיעור של שק: **קלניתא.** עוף כחוש מאד ואין לאוי לאוש אדם: **כעין קלניתא.** כחוש כקלניתא והוא מסרטו: **דאית ביה קולי.** ויסרטו את ידיו: **כיון דקשה לכותל.** כדתנן במתניתין [שם]:

דלית

היא גופה תיחוין. ותימה היכי תיחוין הא לא מבטל ליה התם ותירץ ר"י ב"ר מרדכי דכיון שהתריפו הגרוגרות [ט] גם החבית נתקלקל ומבטלו אבל קשה לר"י דבפ"ב דשבת (דף קנז. ושם) דאמר שפקקו את המאור בטפים כי פקקו מאי הוי הא לא מבטל ליה ואינו חוזק ולישא למימר דביטלו הטפים דל"ב היה בזה בשבת וגרמה לר"ת ולר"י דכלי חרס לא בעי ביטול אלא שפיר חוזק אע"ג דלא מבטל ליה והא דקתני לקמן דכלי חרס ממעט בחלון ופריך כלי חרס הא חזי ליה התם מיירי בממעט חלון מכשיעור אבל אינו סותם כל החלון להכי בעי ביטול אבל היכא דסותם כל החלון כי הכא דקתני מוכנין דמשמע דסותם לגמרי וכן ההוא דפקקו את המאור התם ודאי [לא] בעי ביטול בכלי חרס ועוד אמר הר"ר שמואל דכלי עץ נמי שאינו מקבל טומאה כגון העשוי לנחת לא בעי ביטול דבפ"ב דמגילה (דף כו:) גבי הוא די כיישתא דיהודאי דהוה פתיחא להוא אינדונא דהוה בה מיתנא וצנא בהני לגלויי בה (ט) עד דאמר להו דלו תיבותא ואותבוה אצבא ואי צריך ביטול מאי מהני האי תיבה דמסתמא לא ביטלוה שם ועוד שלא היו יכולים לבטלה שהיה ספר תורה מונח בה ואסור לשנותה (י) בדבר אחר דמעלין בקודש ולא מורידין: **בחבית של מתכת.** הקשה ר"ת דחבית גופה תביא טומאה לבית אחר דע"י אהל נעשית המתכת כאהל להיות אבי אבות הטומאה כדמוכח במסכת אהלות והוי כאהל נמי לענין אחרים באהל דכוליה קרא דוכל אשר יגע על פני השדה באהל מרב וגו' דרים לה בנזיר פרק כ"ג (דף נד. ושם) לענין אהל וגרמה לרבינו תם דהכא מיירי כגון שהגרוגרות בולטות חוץ לפי חבית כל סביבותיו ומכסות אותו לגמרי שאין גרמה כלל ודייק ר"ת מדנקט גרוגרות ולא נקט פירות לפי שהם מדובקות יחד אע"פ שיולאות חוץ לחבית אין נופלות וכי האי גוונא דייק בפרק חבית (שבת דף קמו.) ועוד אומר ר' יצחק דהכא מיירי בשאין בגופה חוץ לקוחל דהשתא דרך החלון לא יבא טומאה לבית דטומאה רגולה בוקעת ועולה ואינה מתפשטת לצדדין שהרי אין בו פותח טפח: **שעלו מאיליהן.** תימה היאך ממעטין הטפח הא תנן במס' אהלות (פ"ח מ"ה) אלו לא מבטלין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברין לקרקע חוץ מן הירקות שאמנו פירוש הנהו דאמנו לעיל דמבטלין וחוצצין האילוס והקיסוס וירקות חמור ודלעת יוונית וא"כ היכי קתני דעשבין שעלו מאליהן דחוצצין ותירץ רבינו תם דהתם מיירי לענין אהל דאין נעשין אהל לחוץ בפני הטומאה על מה שתחתיהם או שעליהם או להבית טומאה מפני שהרוח מנשבו ואינו עומד במקום אחד והוי דומיא דעוף הפורח שאינו לא חוצץ ולא מביא הקשה ר"י דהכא בכולה שמעתין לא בעינן מירוח לא בעשבים ולא בחבית דפריך לעיל היא גופה תיחוין ובהגוזל קמא (ב"ק דף קה.) אמר רבא הרי[ז] חבית שניקבה וסתמוה שמרים הילוה פקקה בזמורה עד שימרח מן הצדדין וי"ל דהתם (ז) בכלי בעינן מוקף למיד פתיל להכי צריך מירוח אבל הכא לא בעי למיד פתיל: **ועוף** ששכן בחלון. גרמה דאתי אפילו לר"מ דאמר (עירובין דף טו:) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי כו' דהיינו לענין מחיצת עשרה טפחים דוקא אבל הכא לענין ממעט בחלון ממעטו בכל דבר שיבטלנו: **ועובד כוכבים שישב בחלון.** דעובד כוכבים אינו מקבל טומאה כדנפקא לן מקרא בפ"ב דנזיר (דף פא: ושם) דכתיב ואיש אשר יטמא וגו' מתוך הקהל[ח] יצא עובד כוכבים שאין לו קהל ואע"ג דחכמים עשאום כזבים לכל דבריהם (שבת דף פג. נדה דף לד.) כיון דמדאורייתא לא מקבלי טומאה מוכנין מפני הטומאה וא"ת דבפרק יולא דופן (נדה דף מג:) אמר מומר בשרן מבשבת זרע שהשרן אין לו חלוקת טומאה ומסיק שבת זרע דחלוקה טומאה מה היא איליבא בין ישראלים לנכרים ה"נ הא איכא עכבר דיבשה משמע דשרן אין חלוקה טומאתו בין ישראל לנכרי לאו פירכא היא דאע"ג דאין עובדי כוכבים טמאים בשרן אין לו חלוקת טומאה דומיא דשבת זרע דבשבת זרע גופיה אין חילוק אבל בשרן גופיה אין חילוק אלא בהנהו דמקבלי ממנו טומאה הילכך צריך למיקט עכבר דים ועכבר דיבשה והא דאיצטריך מיעוטא (שבת פג. נדה לד.) דעובד כוכבים אינו מטמא בזיבה משום דטומאת זיבה לאו טומאת מגע היא ומטומאה זו לא אשכחן דאימעטו וכן שמואה אינו מקבל טומאה כשהוא חי דלא איקרי אדם: **והמלח.** משמע מהכא דאין מלח מקבל טומאה אבל השלג מיירי שלא חישב עליו לאכילה דלא מקבל טומאה דאי חשב עליו מיפוק ליה דהוי דבר המקבל טומאה כדמוכח במסכת נדה [דף ח. וע"ש וצע"ג ואולי צ"ל אבל השלג מיירי שלא חישב עליו למשקה דלא מקבל טומאה וכו' וע"פ הג"ה זו מובנים דברי התוספות על נכון]: **כולן** אין ממעטין בחלון. וטעמא משום דאין מתקיימין (ח) וגימסין במים[ט] דליכא למימר דטעמא משום דקשו לכותל ושקיל להו הא מלח נמי קשה לכותל וקתני דממעטו ומיירי כגון דמנחי בחספא והכי נמי ליתני דממעטי ודמנחי בחספא אלא אפילו דמנחי בחספא דלא קשו לכותל לא ממעטי: **חזי לקריעה דלבושא.** ואע"ג דאמר בפ"ק דסוכה (דף טו. ושם) ובשבת פרק כל הכלים (דף קכה.) דפחות משלש על שלש לא חזי לא לעניים ולא לעשירים ודאי לא מקבל טומאה כיון דלא מצינו ליה אבל מ"מ לא ממעט דלא מבטל ליה דקא שקיל ליה כי ט)מצטרף לקריעה דלבושא: **כיון דאיכא צער בעלי חיים בו.** וא"ת כולה בהמה שקיל ושדי לכלבים וי"ל דמיירי בקוף וכל דדמי ליה דמנח התם לטיולי ביה ויאתא דנקט אבר ובשר ולא נקט בהמה גופה דאי חזיא לטיולי שקיל לה לטיולי בה ואי לא חזיא שדי לה לכלבים: **אתיא** אמיה ודריא ליה בשבת. ואיירי בגוסס שימות קודם שילא השבת ואמר דשם תהא קבורתו:

דלית

היא גופה תיחוין דהא ט)כלי חרש אינו ממטא מגבו (ט) אאלא דפומא לגאו ואי בעית אימא לעולם דפומא לבר הכא במאי עסקינן בחבית של מתכת מיתיבי ב)בעשבין שתלשן והניחן בחלון או שעלו מאליהן בחלונות ומטלוניות שאין בהן שלש על שלש והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה ועוף ששכן בחלון ועובד כוכבים שישב בחלון ובן שמנה המונח בחלון והמלח וכלי חרס וספר תורה כולם ממעטין בחלון אבל השלג והברד והגליד והכפור והמים כולן אין ממעטין בחלון והא עשבין חזו לבהמתו גבאפרזתא (ב) או שעלו מאליהן כיון דקשו לכותל להו אמר רבה דבכותל חורבה רב פפא אמר אפילו בכותל יישוב בבאין חוץ (ג) לשלשה לחלון מטלוניות ה חזו ליה לקריעה דלבושא הבסמיכתא חזו לאומנא ובריסקא אי בריסקא שאין בהן שלש על שלש שאין בהן ארבעה על ארבעה מיבעי ליה ג)כעין ריסקא והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה ערקא ואזלא ובקשורה שחיט לה בטמאה מזבין לה לנכרי בכחושה פסיק שדי לה לכלבים כיון דאיכא צער בעלי חיים לא עביד ועוף ששכן בחלון פרח ואזיל חבקשור שחיט ליה בטמא מזבין ליה לנכרי בקלניתא יהיב ליה לינוקא במסרט קלניתא לא מסרטא כעין קלניתא ועובד כוכבים שישב בחלון קאי ואזיל בכפות אתי חבריה שרי ליה במצורע אתי מצורע חבריה שרי ליה אאלא בחבושי מלכות ובן שמנה המונח בחלון אתיא אמיה דריא ליה בשבת דדתניא בבן שמנה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה מלח חזיא ליה לבמרירתא חזיא לעורות מדאית בה קוצי כיון דקשיא לכותל שקלא ידיתבא אחספא חספא גופא תיחוין

דלית

לחבית אין נופלות וכי האי גוונא דייק בפרק חבית (שבת דף קמו.) ועוד אומר ר' יצחק דהכא מיירי בשאין בגופה חוץ לקוחל דהשתא דרך החלון לא יבא טומאה לבית דטומאה רגולה בוקעת ועולה ואינה מתפשטת לצדדין שהרי אין בו פותח טפח: **שעלו מאליהן.** תימה היאך ממעטין הטפח הא תנן במס' אהלות (פ"ח מ"ה) אלו לא מבטלין ולא חוצצין הזרעים והירקות המחוברין לקרקע חוץ מן הירקות שאמנו פירוש הנהו דאמנו לעיל דמבטלין וחוצצין האילוס והקיסוס וירקות חמור ודלעת יוונית וא"כ היכי קתני דעשבין שעלו מאליהן דחוצצין ותירץ רבינו תם דהתם מיירי לענין אהל דאין נעשין אהל לחוץ בפני הטומאה על מה שתחתיהם או שעליהם או להבית טומאה מפני שהרוח מנשבו ואינו עומד במקום אחד והוי דומיא דעוף הפורח שאינו לא חוצץ ולא מביא הקשה ר"י דהכא בכולה שמעתין לא בעינן מירוח לא בעשבים ולא בחבית דפריך לעיל היא גופה תיחוין ובהגוזל קמא (ב"ק דף קה.) אמר רבא הרי[ז] חבית שניקבה וסתמוה שמרים הילוה פקקה בזמורה עד שימרח מן הצדדין וי"ל דהתם (ז) בכלי בעינן מוקף למיד פתיל להכי צריך מירוח אבל הכא לא בעי למיד פתיל: **ועוף** ששכן בחלון. גרמה דאתי אפילו לר"מ דאמר (עירובין דף טו:) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה ולא לחי למבוי כו' דהיינו לענין מחיצת עשרה טפחים דוקא אבל הכא לענין ממעטו בחלון ממעטו בכל דבר שיבטלנו: **ועובד כוכבים שישב בחלון.** דעובד כוכבים אינו מקבל טומאה כדנפקא לן מקרא בפ"ב דנזיר (דף פא: ושם) דכתיב ואיש אשר יטמא וגו' מתוך הקהל[ח] יצא עובד כוכבים שאין לו קהל ואע"ג דחכמים עשאום כזבים לכל דבריהם (שבת דף פג. נדה דף לד.) כיון דמדאורייתא לא מקבלי טומאה מוכנין מפני הטומאה וא"ת דבפרק יולא דופן (נדה דף מג:) אמר מומר בשרן מבשבת זרע שהשרן אין לו חלוקת טומאה ומסיק שבת זרע דחלוקה טומאה מה היא איליבא בין ישראלים לנכרים ה"נ הא איכא עכבר דים ועכבר דיבשה משמע דשרן אין חלוקה טומאתו בין ישראל לנכרי לאו פירכא היא דאע"ג דאין עובדי כוכבים טמאים בשרן אין לו חלוקת טומאה דומיא דשבת זרע דבשבת זרע גופיה אין חילוק אלא בהנהו דמקבלי ממנו טומאה הילכך צריך למיקט עכבר דים ועכבר דיבשה והא דאיצטריך מיעוטא (שבת פג. נדה לד.) דעובד כוכבים אינו מטמא בזיבה משום דטומאת זיבה לאו טומאת מגע היא ומטומאה זו לא אשכחן דאימעטו וכן שמואה אינו מקבל טומאה כשהוא חי דלא איקרי אדם: **והמלח.** משמע מהכא דאין מלח מקבל טומאה אבל השלג מיירי שלא חישב עליו לאכילה דלא מקבל טומאה דאי חשב עליו מיפוק ליה דהוי דבר המקבל טומאה כדמוכח במסכת נדה [דף ח. וע"ש וצע"ג ואולי צ"ל אבל השלג מיירי שלא חישב עליו למשקה דלא מקבל טומאה וכו' וע"פ הג"ה זו מובנים דברי התוספות על נכון]: **כולן** אין ממעטין בחלון. וטעמא משום דאין מתקיימין (ח) וגימסין במים[ט] דליכא למימר דטעמא משום דקשו לכותל ושקיל להו הא מלח נמי קשה לכותל וקתני דממעטו ומיירי כגון דמנחי בחספא והכי נמי ליתני דממעטי ודמנחי בחספא אלא אפילו דמנחי בחספא דלא קשו לכותל לא ממעטי: **חזי לקריעה דלבושא.** ואע"ג דאמר בפ"ק דסוכה (דף טו. ושם) ובשבת פרק כל הכלים (דף קכה.) דפחות משלש על שלש לא חזי לא לעניים ולא לעשירים ודאי לא מקבל טומאה כיון דלא מצינו ליה אבל מ"מ לא ממעטו דלא מבטל ליה דקא שקיל ליה כי ט)מצטרף לקריעה דלבושא: **כיון דאיכא צער בעלי חיים בו.** וא"ת כולה בהמה שקיל ושדי לכלבים וי"ל דמיירי בקוף וכל דדמי ליה דמנח התם לטיולי ביה ויאתא דנקט אבר ובשר ולא נקט בהמה גופה דאי חזיא לטיולי שקיל לה לטיולי בה ואי לא חזיא שדי לה לכלבים: **אתיא** אמיה ודריא ליה בשבת. ואיירי בגוסס שימות קודם שילא השבת ואמר דשם תהא קבורתו:

דלית

מסורת הש"ס

ה) [חולין כה.], ב) [תוספתא דלהלן פי"ד], ג) [עי' תוס' לקמן קיא. ד"ה דין], ד) שבת קלה. יבמות פ. [תוספתא שבת פט"ז], ה) [כ"ק מז:], ו) [עי' רש"י ברכות לד. ומגילה כה. ד"ה מרהפתא ונגעתן ט: ד"ה אחספתא ומלוה ליישב וע"ע רש"י ב"ק מז: ד"ה בפפרחתא], ז) [ל"ל הרי אמרו], ח) ל"ל כמים. רש"ש, ט) ל"ל מצנרך,

גליון הש"ם

גמרא חזי לה לקריעה. נערוך ערך רקע הגיריסא למרקע לכוסא ופירן מ"ק דף כח ע"א תוס' ד"ה מאן דקיים: תוס' ד"ה היא. גם החבית נתקלקל. כדאיתא בב"מ דף לח ע"ב ובכ"י שם ד"ה לקנקנים: **שם** ד"ה ועבו"ם בו' **צא** עבו"ם שאין לו קהל. בגמרא שם דחה זה דלמא מכבת אמעטא ולא מעטוהה ומתקיין דלפיון מקרא אש אשר יטמא ולא יתחטא כל אש לו טהרה יש לו טומאה ולע"ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינו מטמא מגבו לא צריכא דפומא: (ב) שם בפחתא חזיא להסקה בלחים או שעלו: (ג) שם חוץ משלשה לחלון: (ד) רש"י ד"ה באפרחתא ברסי' והוא סם: (ה) תוס' ד"ה בריסקא חזיא כמו ד"ה היא וכו' לגלויי בה כו' עד אמר לה: (ו) באר"ד לדבר אחר: (ז) ד"ה שעלו וכו' ר"ל דהתם בעינן כל"ל ומיתא בכלי נמתק: (ח) ד"ה כולן וכו' ומיגומסין ולריכא כל"ל ומיתא במים נמתק:

לעזי רש"י

גלש"א [גלצ"א]. קרח. גריישלא"ן [גרישל"א]. ברד.

מוסף רש"י

ומניקתו מפני הסכנה. מפני שהלב הרבה בדליה ומביאה לידי חולי (שבת קכה.) או: קמצת שייסה הכן והאם שלא ירבה חלב הדדין ומיתאם ותמות (יבמות פ:).

יחאבגדהוזחטימי"
פע"ו מהלכות טומאת מת הלכה כ:
יט כ מי"י פ"ש מהל' מילה הל' יג ועיין בכ"מ ופכ"ה מהל' שבת הל' ו טוש"ע א"ח סי' של סעיף ו ומוש"ע י"ד סי' רסו סעיף יא בהג"ה:
כ ל מ נ מי"י פע"ו מהלכות טומאת מת הלכה כ:

רבינו גרשום

היא גופה תיחוין בפני הטומאה. דהא ק"ל כלי חרס אינו מטמא מגבו: איבעית אימא דפומא לבר. (ומש"ה) אפ"ה אינה חוצצת: בחבית של מתכת. דטמאה מגבה: אי שעלו. שגדלו: ומטלניות שאין בהם ג' על ג'. דלא מקבלי טומאה. והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה אבל עדיין סריכי בבהמה והן בחלון וכל הני מפרש לקמן למה ממעטין בחלון משום דלא הוי דבר חשוב ומבטלי להו אבל השלג וכול' אין ממעטין דמים הן: עשבים חזו לבהמה. ואמאי ממעטין הא לא מבטיל להו: באפרזתא. כלומר סם המות דבהמה דלא חזי לבהמה משיה מבטל ליה: כיון דקשי לכותל שקיל להו ולא מבטל להו ואמאי ממעטי בחלון. אמר רבא מש"ה ממעט דלא איכפת ליה מלקיית אותו כותל דחורבה היא ולא חליש להו בעיד שהטומאה בבית: בבארן חרץ מג' טפחים. חרץ מחלון דלא מזיק לכותל כלל וראשי ענפים מגיעין לכותל ליכא למיחש דילמא שקיל להו משיה ממעטין: ומטלניות. אמאי ממעט הא חזי לקריעה דלבושא לתקוני ומשני בסמיכתא דעב הוא ביותר ולא חזי: לאומנא. למקיז כלומר לקנה מן הדם ומשני בדשק דלא חזי לאומנא. אי הכי דמוקמת לה בדשק הא דתני שאין בהם ג' על ג' משיה לא מקבלי טומאה שאין בהן ד' על ד' מיבעי ליה דהכי דינא של שק. דעבה בעין שק ולא חזי שמחלדת כלי האומן כמו השק: בקלניתא. עוף הוא שכחש ביותר ואין ליה בשר וקא מבטל ליה ומקשא הא חזי לינוקא לשחק בו ולא מבטל ליה ואמאי ממעט ומשני במסרט דלא חזי לינוקא הא קי"ל דקלניתא לא מסרט. ואמאי לא קמבטל ליה דחזיא לינוקא ומשני כעין קלניתא דכחוש הוא ביותר ומסרט: ועובד כוכבים ששכן בחלון. ה"ה נמי ישראל אלא משיה נקט עובד כוכבים ט) לא שרי ליה דעובדי כוכבים נמי מבדלו מן המצורע מפני הסכנה שלא יאמות קודם שעתו: במרריתא. שאין ראוי למאכל: דאית בה קוצי. וכשמתקנו בו העור יכנסו הקוצים בידים ולהכי מבטל ליה. ומקשי' כיון דקשי מלח לכותל כדתני במתני' אמאי ממעט הא שקל ליה שלא ילקה הכותל ומשני דמיתבא ההוא מלח בחספא דלא קשי לכותל. ומקשינן חספא גופא תיחוין בלא מלח ואמאי נקט מלח:

ט) [גרלאה דל"ל עובד כוכבים לרבותא דאפילו עובד כוכבים לא שרי ליה דעובדי כוכבים נמי וכו'].

דלית בה שיעורא. פירוש דאין שיעור לחפיפה למעט מפותח טפח ולא גרסינן כדתנן דמה ענין זה לשיעורי שבת אלא וכדתנן בוי"ו וה"פ ואמאי מלא ממעט הא כי שקיל חפיפה כשיעורא לו יסיר גם המלא כדי שלא יזיק את הכותל ואהא מייתי וכדתנן כלומר דמיירי נמי דלית ביה כדי ליתן בין פציס לחבירו דאין ראוי לכלום ולא שקיל ליה ואית ספריס דלא גרסי חפיפה גופיה מיתוך אלא גרסינן ותיפוק ליה משום חפיפה כלומר ותיפוק ליה שיסיר המלא כשיסיר חפיפה ומשני דלית בה שיעורא כדתנן כו' ולא שקיל ליה:

ושל חמור שלש מן האיצטרובלא. פי' דבינו תנגאל דבשל חמור ליכא טריא דאין חמור טוחן בה אלא חמור קורא לבנין העצים הנושאים את הריחים כמו שמליגו דעצים הנושאים נקראים חמור כמו העץ שהמטה מוטלת עליו כדתנן (כלים פי"ח מ"ג) נקליטי המטה וחמור טהורים וכן העץ הסובל שידה מיבה ומגדל נקרא חמור דתנן (שם פי"ד מ"ג) חמור של נפחים (ו) טמאים וכן הריחים הבנין עשוי כמין כסא ועליה ריחים וזהו אילטרובל ואדם יושב כנגד במקום גבוה ורגליו (ז) מרווחות למטה ומסבב הגלגל ברגליו וטוחן ולית ביה טריא אלא קול בעלמא אבל בריחים שאדם טוחן בידיו או בגופו אית ביה גדוד והיא טריא ולר"י נראה דשל חמור נמי טוחן ביד אלא (ח) כשהוא על גבי בנין כדתנן במס' זבים בפרק רביעי חמור של ריחים ושל יד והא דתניא בתוספתא בפ' קמא דמכילתין מרחיקין הריחים של יד שלשה מן השכב שהן ארבע מן הרכב ושל חמור שלשה מן האיצטרובל שהן ארבע מן הקלת ולא משום דבשל חמור אין טוחנין ביד אלא סתם של יד אין בהן חמור אלא ע"ג קרקע ולכך קתני בתר הכי ושל חמור אבל תרוייהו טוחנין ביד: **שמע** מינה **כליא דתנור טפח.** הא דלא קאמר נמי לעיל ש"מ שכב דריחים נמי טפח לפי שהיה פשוט להם אין היה: **תנור** דידן בבירה דנחתומין דמי.

כל אחד היה עושה תנור שלו כפי מה שהיה רואה גדול או קטן אבל כירות של נחתומין היו כולן שוות והיו בקיאין בהן ונפקא מינה למקח וממכר: **מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא.** הסתם ס"ד דתיובתא דסיפא היינו שבאין לקנות בחנות ומשום הכי פריך מ"ש אבל מפטים וריחים לא פריך דאין שם נגנסין ויוצאין דמי שיש לו חטין לטחון טוחן לבעל הריחים (ט) וכן פטים:

דלית בה שיעורא [ו]כדתנן חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו כלי חרס חזי ליה [א]דמיטנף חזי לאומנא [ב]דמנקב ספר תורה חזי למקרא [ג]בבלוי והא בעי גניזה [ד]שם תהא גניזתה [ה](ואמר) רב [ה]בכל עושין מחיצה חוץ ממלח ורבב ושמואל אמר אפילו מלח אמר רב פפא ולא פליגי הא במלח סדומית הא במלח איסתרוקנית והשתא דאמר רבה עושה אדם שני צבורי מלח ומניח עליהם קורה שהמלח מעמדת את הקורה והקורה מעמדת את המלח אפי' מלח איסתרוקנית ולא פליגי הא דאיכא קורה הא דליכא קורה: מרחיקין את הריחים ג' מן השכב שהן ארבעה מן הרכב וכו': מאי טעמא [ו]משום טיריא והא תניא ושל חמור שלשה מן האיסטרוביל שהן ארבעה מן הקלת התם מאי טיריא איכא [ז]אלא משום קלא: ואת התנור שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה: אמר אביי שמע מינה כליא דתנור טפח נפקא מינה למקח וממכר: **מתני'** [ח]לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות היה מעמידו בעלייה צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים ובבירה טפח [ט]ואם הזיק משלם מה שהזיק ר' שמעון אומר לא אמרו כל השיעורין האלו אלא שאם הזיק פטור מלשלם [י]לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו ולא רפת בקר [כ]באמת ביין התירו אבל לא רפת בקר: **גמ'** והתניא בתנור ארבעה ובכירה שלשה אמר אביי כי תניא ההיא [כ]בדנחתומין [מ]דתנור דידן כי כירה דנחתומין (ס): לא יפתח חנות וכו': [נ]תנא [ס]אם היתה רפת (ע) קודמת לאוצר מותר [פ]בעי אביי כיבד וריבץ לאוצר מהו ריבה בחלונות מהו (צ) אכסדרה תחת האוצר מהו בנה עלייה על גבי ביתו מהו [ק]תיקו בעי רב הונא בריה דרב יהושע תמרי ורמוני מאי [ר]תיקו: באמת ביין התירו וכו': תנא [ש]ביין התירו מפני שמשביחו ולא רפת בקר מפני שמסריחו אמר רב יוסף [ת]האי דידן אפילו קוטרא דשרגא נמי קשיא ליה א"ר ששת [א]ואספסתא כרפת בקר דמיא: **מתני'** [ב]חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין [ג]אבל עושה כלים יוצא ומוכר בתוך השוק [ד]ואינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות: **גמ'** מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר אביי סיפא אתאן לחצר אחרת א"ל רבא אי הכי ליתני חצר אחרת מותר אלא אמר רבא סיפא

מתני' ולא מקול התינוקות. קא סלקא דעתך תינוקות הבאים לקנות יין ושמן וכל דבר הנמכר בחנות: **גמ' מאי שנא רישא.** דקתני יכול לומר איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין וסיפא קתני אינו יכול לומר לו איני יכול לישן מקול התינוקות: סיפא

עין משפט נר מצוה

כא א ב מיי' פט"ו מהל' טומאת מת הלכה ד:
כב ג ד מיי' שם הל' ג:
כג ה מיי' פט"ז מהל' שבת הל' כא סמג לאוין קה טוש"ע א"ח סי' שסב סעיף ה המשנה הא דמלח ורבב ע"ש:
כד ז ז מיי' פ"ט מהל' שבתים הל' ג סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף ז:
כה ח ט מיי' שם הל' יא סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף ח:
כו י מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף כ:
כז כ מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ח:
כח ל מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ב:
כט מ נ ס מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעיף ג:
ל ע פ צ מיי' שם הל' יב טוש"ע שם סעיף ב:
לא ק מיי' שם פ"ו הל' יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנו סעיף ב:

מוסף רש"י

בין פצים לחבירו. כשמקדרין פליטין ועמודים וקורות ועושין טופר של קורות על האתר דש חצי בין זה לזה, סותכן מתחתיו שלא יתעקם (שבת פב.) לו: כמו פליטי פתחים ופליטי תלונות הקבועים בחומה והן של עץ ומתרין אותם למטה ולמעלה ומשמי רוחות, ופעמים שהן קלרין בכותל ומושיבין אבנים זה בצד זה ונרדך להושיבן כשיה שלא יהא זה נמוך מזה ולא יהו עקומים וכשאחד טוטה נותן לתחתיו חרס או אבן להשוותו, או בשאין די בכותל שביהם מבדילין זה מזה מעבו ונותן חרסים דקים ביניהם (ביצה לט.). **לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית.** בני העיר מעבכין עליו, שלא תבער אם בקלה (ב"ק סא.). **מעזיבה.** טיח של סיד על תקרה ודומה לו בספר עזרא (נחמיה ג) ויעזבו יהודאים עד החומה (שם). **ובבירה.** שפחתה מתנור ואין מבעירין בתוכה אם גדול (שם) אלא היסק שבה גדול (ב"מ קיח.). **טפח.** מעזיבה יפא מחתיה (שם). **ואם הזיק.** שלבן הבית והבליק את בגדיו של חבירו (שם). **חנות של נחתומין.** מוכרי לחם, שמקיקין שם אור תמיד (לעיל יח.). **תחת אוצרו.** עליה שאוצרין בה תבואה ושמן ויין והעשן קשה להן (שם). **ולא רפת בקר.** הריח קשה להן (שם).

רבינו גרשום

ומשני דלית ביה שיעור. מש"ה לא חייש: בין פצים לחבירו. כעין שסומכין את הקורות המוצעות על הקרקע כדי שלא יעקלו ובשמיטין תחת הקורה חתיכה של חרס לסומכן כמו שאנו רגילין לעשות באבנים: וכלי חרס נמי חזי ליה ושקל ליה ואמאי ממעט בחלון דאגב דצריכי לכלי נקט ליה עם המלח. ומשני דמיטנף דלא חזי: חזי לאומנא. לקבל בו דם: שם תהא גניזתו ומבטל ליה ולא שקל ליה: רבב. שומן: מחיצה. אי לענין שבת אי בפני הטומאה: מלח סדומית מפשר כמים. מלח סדומית שעב הוא ואינו יפה ודאי עושין בו מחיצה לענין שבת משום דקא מבטל ליה ולא חזי אבל מלח אסתרקנית שדק הוא לא מבטל ליה ואין עושין בו מחיצה: עושה אדם. לגבי מבוי. וקורה מעמדת את המלח שמכבשתו ומגנת עליו מן הגשמים. הא דאיכא קורה עושין בו מחיצה מפני שהקורה מעמדתו: **פיסקא** משום טריא. שמזעזע הכותל מחמת בנין הרחיים הקבועין סמוך לכותל ר"א טריא המיית הרחיים קשה לכותל. והני רחיים ג' שמחזיר מחזיר ג"ט מן האצטרובל קרי החחתון שכב הרחיים של חמור ורכב קרי קלת: מאי טריא איכא הא לא קביע בנינו בקרקע ולא מזעזע הקרקע ואמאי מרחיקין אלא משום קלא של רחיים שקשה לכותל מרחיקין הכא נמי משום קלא: לא יעמיד אדם חנור בתוך הבית. אם העליה שעל גבי בית היא של חבירו אא"כ יש על גביו של תנור ועד העליה ד' אמות מפני הלהב שלא ידליק העליה: היה מעמיד. התנור בעליה שלו ותחת העליה בית של חבירו לא יעמידנו עד שיהא תחתיו מעזיבה ג' טפחים כדי שלא יזיק לבית של חבירו. ואפ"ה אם הזיק משלם מה שהזיק דפחות: מן השיעור הזה ג) אין יכול לדוחקו אבל מן השיעור הזה לא מאי: תמרי ורמוני. דלא מזיק להו הבלא אצר זה באוצרו מהו. מי אמרי' הואיל וכבר אצר בה תמרי ורמוני עדיין דעתו לאצור שם תבואה ולא יפתח או דילמא הואיל ועדיין לא אצר דבר דמזיק ליה הבלא מצי למפתח דהוה ליה קדים תיקו: באמת ביין התירו. לפתח חנותו תחת אוצר של חבירו מפני שמשביח הבלא והעשן: האי יין דידן אפי' קוטרא (דשרגא). עשן הנר קשה ליה: ואספסתא. חזיז לימין **תחת** אוצר יין של חבירו שהוא **מתחמם מחמת שהוא** לח ומסרית וכרפת בקר דמי: **פיסקא** חנות שבחצר השותפין. אם רוצה חבירו לפתוח שם חנות יכול חבירו לעכב עליו ולומר ליה איני יכול לישן מקול הנכנסין ויוצאין בחנות לקנות אבל רשאי לעשות כלים בתוך החצר ויוצא ומוכרן: ולא מקול התינוקות. משמע ליה עכשיו תינוקות שבאין לקנות ממנו חפצים כעין שרגילין בני אדם לשלוח תינוקות בשליחותן: מש"ה מקשה ליה בגמ' מ"ש רישא דקתני יכול לחבירו למחות ולומר לו איני יכול לישן מפני הנכנסין והיוצאין ומ"ש סיפא דקתני אין יכול למחות בידו לא

מסורת הש"ס

א) שבת פב. ביצה לט., **ב)** ב"מ קיח.; **ג)** ב"ק סא.; **ד)** לעיל יח., **ה)** [בכלאים פ"ב מ"ב ובתרומות פ"ב מ"א ובב"מ שם] עט.: בתמה איתא באמת אמרו], **ו)** גי' מ"מ [ולפי מ' תוס'] ותנור, **ז)** [לעיל יח.], **ח)** [בסהמ"ם ל"ג מ' אבל], **ט)** [בסהמ"ם אבל אינו יכול], **י)** [קורת רש"ם], **כ)** ל"ל דתניא. רש"ם.

גליון הש"ם

רש"י ד"ה מלח סדומית עבה וקשה כאבן. עי' פרש"י ביצה לט ע"ל ד"ה פרסיות ולזה הבא ע"כ ע"ס והציון בדש"י הוא על מלא איסתרוקנית. וכן בסוגיין אמר' מלא איסתרוקנית ולא פליגי ל"ל אמר' מלא סדומית:

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי היכי דמתומין דמי לא: **(ב)** שם רפת בקר בתלונות מהו בנה על"ל ותיבות אמסדרה תחת אוצר מהו ממתק: **(ד)** רש"י ד"ה יאלם הזיק אחר שהיו שם: **(ה)** ד"ה כרפת וכו' שהוא לח ממתחמם על"ל ואות ו' ממתק: **(ו)** תוס' ד"ה ושל וכו' של נפחים טמא וכן: **(ז)** **בא"ר** ורגליו **מתרחות** למטה ומקבנ: **(ח)** **בא"ר** טוחן ביד אלא שהוא בל"ל ואות כ' ממתק: **(ט)** ד"ה מאי וכו' לבעל הריחים ובוחן וכן פטים:

לעזי רש"י

ציריק"א. מסגרת עץ המקיפה אבן הריחיים. טרוייטוריי"ר [טריטוריא"ה]. אפרכסת, (משפך שדרכו מכניסים חומר לריחיים וכדומה).

רבינו גרשום (המשך)

יכול חבירו לעכב עליו אבל מן השיעור הזה אין יכול לדוחקו: והתניא בתנור. בעינן ד' טפחים ובכירה ג' והיכי קתני מתני' היה מעמיד בעליה עד שידא תחתיו ג' ובכירה טפח כי תניא ההיא שיעור גדול בכירה ותנור של נחתומין משום דאיכא היסק גדול לא סגי אלא באותו שיעור דתנור דידן לא בעי אלא ג' טפחים כבירה של נחתומין: **פיסקא** בעי אביי כיבד וריבץ לאוצר. שהיה בדעתו לשום שם תבואה ולא הספיק לשום שם תבואה עד שבנה אידך רפת בקר שלו מהו. מי אמרי' הא שכיבד וריבץ כמאן דכבר אצר שם תבואתו דמי ולא היה רפת קודם. ומאחר שכיבד וריבץ זה לא יפתח אידך רפת שלו ואם ת"ל הואיל דכיבד וריבץ זה לא יפתח אידך רפת בקר הא קמיבעיא לן ריבה חלונות באוצר כדי שיכנס הרוח באותן חלונות כדי לייבש תבואתו מהו. מי אמרי' הואיל דריבה לא יפתח אידך רפת בקר או דילמא הואיל דעדיין לא אצר בו כמו דלא עביד ולא כלום הוא ומצי למפתח דהוי ליה קדים: בנה עליה על גבי בית. סתם דלא ידעי אי לצורך אוצר בנאר או

ח) [נראה דל"ל חוץ מרבב ומלח רבב משום שניהן כשמתחמם מלח נמי מפסר כמים]. ט) [אולי ל"ל והני ריחיים של חמור מרחיק ג' טפחים מן האצטרובל יד' מן הקלת דהתחתון שקיל שכב קרי אצטרובל ורכב קרי קלת]. י) [ונראה דל"ל דפחות מן השיעור הזה יכול חבירו לדחקו ולעכב עליו אבל כשמרחיק כשיעור זה אינו יכול לדוחקו ולעכב עליו]

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן. ומע"ג דקול הבא ממחת אחריס לא מני מחויי: **משום שקנא יהושע בן גמלא.** אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו בבית שני כדאמר ביבמות (דף פא.): **ולמדתם** [1]**אותם.** האב עצמו מצוה ללמדו: **אלף.** הרבה מדיות בפלך אחד והוא לשון אפרכיא: **רב שמואל בר שילת.** מלמד תינוקות היה (לעיל דף מ.): **ואספי ליה.** האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנין (ג) עליו עול על צוארו: **לא אמחייה אלא בערקתא דמסנא.** ברצועות של מנעלים כלומר מכה קלה שלא יחוק: **ליהוי לוותא לאחריה.** אינך זקוק ליסקרו יותר מדאי ולא לסלקו מלפניך אלא יסב עם האחרים בצוותא וסופו לתת לב: **רופא.** מוהל: **אומן.** מקיז דם: **מעכיין עליו.** מפני שמרבה עליהן קול ונכנסין ויוצאין: **לסופר יהודי.** מלמד תינוקות: **בסופר מתא.** מלמד תינוקות העיר ומושיב מלמדים אחריו והוא מורה את כולם אין יעבו ויש שם קול גדול: **מתקנא יהושע בן גמלא ואילך.** שיסדו מלמדי תינוקות בכל עיר: **לא ממטיין ינוקא ממתא למתא.** ללמוד מיוס ליום שמא יחזק בדרכיהם שהשמן מקטרג בשעת הסכנה שנאמר פן יקראנו אסון (בראשית מב) אלא יוכל לכוף בני אותו מתא להושיב מלמדי תינוקות: **פיקורא.** גשר רחב וחבירו במנחות (דף לה.) פיקורא דתפילין מקום מושבם שדומה לגשר: **גמלא.** לוח קלרה: **סך מקרי דרדקי.** מנין תינוקות הראויין למלמד אחד: **ריש דוכנא.** שומע עם התינוקות מפי המלמד וחוזר ומשגירו בפי התינוקות ואותו ריש דוכנא נוטל שכר: **ומסייעין ליה ממתא.** לשכור לו אותו ריש דוכנא: **דילמא אתי לאיכרשוי.** יתפאר בלבו שאין כמותו ויתרשל מן התינוקות ולא יילך שמא יסלקוהו: **כל שכן.** כשמשגיחו יתן לב להיות למד יפה שדואג מקנאת חבירו שסלקוהו מפניו: **שיבישנו בני העיר:** **דגרים ולא דייק.** שלומד הרבה ולא דייק בלימוד התינוקות שלא יתפשטו מאי מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי [2]ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש [3]דוכנא [4]ומסייעין ליה ממתא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר [5]כ"ש דגרים טפי [6]קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר [7]מותבינן דדייק ולא גרים [8]שבשתא כיון דעל על דכתיב [9]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

[1] ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט

[2] והקלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג

[3] כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

הגהות הב"ח

(א) גס' תלא תורה וגו' ועדיין: (ב) שם מבעט כל"ל ותות ר' נ ממקן: (ג) ר"ש"י ד"ה ואספי וכו' שנותנין לו עול: (ד) תוס' ד"ה זכור וכו' הוא אותו דאמר כל"ל ותיבת המים נ ממקן: (ה) ר"ה ולמדתם וכו' משמע אתם בעצמכם: (ו) ד"ה אחד וכו' שרי נמי לכל הפחות: (ז) ד"ה ולא וכו' לאם לא היה סופר וכו' וא"ת הא אמרי': (ח) ד"ה נסופר וכו' דהא קרי ליה הכא:

מוסף רש"י

ואספי ליה כתורה. הלעיטהו תורה כשור שאתה מלעיטו ויאוכנו מאכל (כתובות נ.).

רבינו גרשום

מפני התינוקות של בית רבן שבאין ללמוד תורה זה אינו יכול לעכב עליו אפי' בחצר השותפין: מי שיש לו אב. שהיה חייב בלימודו מעלן: עד שית שנין לא תקבל ללומדו שאינו יכול לסבול עדיין טורח הלימוד: ואספי ליה כי תורא. כלומר תן עליו עול תורה כמו לשור זה שאובסין אותו בעל כרחו ומכניסין בו המאכל כדי שיהא שמן כך הכנס בו תורה: בערקתא דמסנא. ברצועו' של מנעל הכהו ואל תכהו יותר מדאי: בתינוקות דעובדי כוכבים. אם רצה ללמוד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב עליו דלא מצי עביד: ולא לסופר יהודי. מלמד תינוקות אלמא דמצי מעכב.

תורה אור השלם

1 ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט

2 והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג

3 כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

רבינו גרשום (המשך)

הכא במאי עסקינן בסופר מתא שהוא סופר העיר שכותב שטרות וספרים לכל מצי מעכב מחמת הנכנסין אצלו ואית דמפרשי בספר מתא שמגלח כל בני העיר: לא ממטינן ינוקא ממתא למתא. מפני כן התקינו להושיב מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך: ואי מפסיק נהרא לא ממטינן. דאיכא למיחש דלמא יהא רגיל למיזל לחודיה ונפיל לנהרא: תיתורא. גשר מרוחב: גמלא. גשר עשוי מנסר צר ומשני צדי הנהר קבועין ב' יתדות וקשור חבל א' מזה לזה ואותן העוברין על אותו נסר צר סומכין ידיהן בחבל ועוברין אבל התינוקות שאין בהן דעת לסמוך לא ממטינן דילמא אזיל לחודיה ונפיל: סך מקרי דרדקי. עד כ"ה תלמידים יכול ללמוד אחד: ריש דוכנא. ממונה תחתיו עד שיסייע לו ללמוד הנער. ואין מנכין לו לרב משכירותו כדי לשכור אותו ריש דוכנא אלא מסייעין ליה ממתא הצבור שוכרין אותו ריש דוכנא. מאי טעמא לא מסלקי' ליה לההוא דלא גרים כל כך דאי מסלקינן ליה ומותבינן להו קמיה ההוא דגרים טפי אתי לרשולי למימר הואיל דליכא דגרים כוותי לא מסלקי לי ואתי לרשולי. כל שכן דמותבינן להו קמיה ההוא דגרם טפי מימר אמר אי מרשילנא מסלקו להו מקמאי כי היכי דסלקי להו מקמיה דאידך ומעיין בהו שלא יבא אחר דגרס טפי מיניה ויסלקו ממני. ומתעסק בהן הרבה משום קנאת סופרים תרבה חכמה שזה מקנא לזה: חד דגרים הרבה ולא דייק כל כך:

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יב ופ"ב מהל' ת"ת הל' ז סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנו סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' רמה סעיף כב:

לג ב מיי' פ"ב מהלכות ת"ת הלכה ח סמג עשין יב טוש"ע י"ד סס סעיף ז:

לד ג ד מיי' שם הל' כ טוש"ע י"ד סס סעיף ה וסעיף ח:

לה ה מיי' שם טוש"ע י"ד שם סעיף י:

לו ו טוש"ע שם סעיף ט:

לז ז ח ט י כ ל מיי' פ"ו מהל' שכנים הל' יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנו סעיף ח:

לח מ נ ס ע פ מיי' פ"ב מהל' ת"ת הל' ו סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמה סעיף נח:

לט צ ק מיי' שם הל' ט טוש"ע י"ד שם סעיף עו:

מ ר מיי' שם טוש"ע יו"ד שם בהג"ה:

מא ש טוש"ע שם סעיף יח:

מב ת מיי' שם הל' ו טוש"ע י"ד שם סעיף יט:

א סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה מי שאין לו אב לא היה למד תורה מאי דרוש [1]ולמדתם אותם ולמדתם אתם התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים מאי דרוש [2]כי מציון תצא תורה (ו) ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז ומי שהיה רבו כועס עליו (ז) מבעיט בו ויצא עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן [3]שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר [4]ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע (ח)אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת [5]עד שית לא תקביל מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא וא"ל רב לרב שמואל בר שילת [6]כי מחית לינוקא לא תימחי אלא בערקתא דמסנא דקארי קארי דלא קארי [7]ליהוי צוותא לאחריה מיתיבי [8]אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעכבין עליו הכא במאי עסקינן [9]בתינוקות דעכו"ם ת"ש [10]שנים שיושבין בחצר וביקש אחד מהן לעשות רופא ואומן וגרדי ומלמד תינוקות חבירו מעכב עליו [11]ה"נ בתינוקות דעכו"ם ת"ש [12]מי שיש לו בית בחצר השותפין ה"ז לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי [13]הכא במאי עסקינן בסופר מתא אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך [14]לא ממטינן ינוקא ממתא למתא [15]אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינן [16]ואי מפסק נהרא לא ממטינן ואי [17]איכא תיתורא ממטינן [18]ואי איכא גמלא לא ממטינן [19]ואמר רבא [20]סך מקרי דרדקי עשרין וחמשה ינוקי ואי איכא חמשין מותבינן תרי [21]ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש [22]דוכנא [23]ומסייעין ליה ממתא ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי רב דימי מנהרדעא אמר [24]כ"ש דגרים טפי [25]קנאת סופרים תרבה חכמה ואמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גרים ולא דייק וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק שבשתא ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אמר [26]מותבינן דדייק ולא גרים [27]שבשתא כיון דעל על דכתיב [28]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא לקמיה דדוד אמר ליה מאי

[1] ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: דברים יא יט

[2] והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר יי אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם: ישעיהו ב ג

[3] כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טו

הגהות הב"ח

(ו) גס' תלא תורה וגו' ועדיין: (ז) שם מבעט כל"ל ותות ר' נ ממקן: (ח) ר"ש"י ד"ה ואספי וכו' שנותנין לו עול: (ט) תוס' ד"ה זכור וכו' הוא אותו דאמר כל"ל ותיבת המים נ ממקן: (י) ר"ה ולמדתם וכו' משמע אתם בעצמכם: (יא) ד"ה אחד וכו' שרי נמי לכל הפחות: (יב) ד"ה ולא וכו' לאם לא היה סופר וכו' וא"ת הא אמרי': (יג) ר"ה נסופר וכו' דהא קרי ליה הכא:

מוסף רש"י

ואספי ליה כתורא. הלעיטהו תורה כשור שאתה מלעיטו ויאוכנו מאכל (כתובות נ.).

רבינו גרשום

מפני התינוקות של בית רבן שבאין ללמוד תורה זה אינו יכול לעכב עליו אפי' בחצר השותפין: מי שיש לו אב. שהיה חייב בלימודו מעלן: עד שית שנין לא תקבל ללומדו שאינו יכול לסבול עדיין טורח הלימוד: ואספי ליה כי תורא. כלומר תן עליו עול תורה כמו לשור זה שאובסין אותו בעל כרחו ומכניסין בו המאכל כדי שיהא שמן כך הכנס בו תורה: בערקתא דמסנא. ברצועו' של מנעל הכהו ואל תכהו יותר מדאי: בתינוקות דעובדי כוכבים. אם רצה ללמוד ספר רפואה או מקרא יכול לעכב עליו דלא מצי עביד: ולא לסופר יהודי. מלמד תינוקות אלמא דמצי מעכב.

זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו. הוא אותו (ד) האיש דאמר רב יוסף (בינמות דף פא.) תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי המלך עד דאוקיס ליהושע בן גמלא בכהני דנרבי ולדיק גמור היה כדאשכחן הכא והא דקאמר התם (שם) קטיר קא חזינא הכא לפי שהיו אחרים תשובים ממנו:

ולמדתם אותם ולמדתם אתם. יש ספרים דלא גרסי ולמדתם אתם ודרים מדכתיב ולמדתם משמע (ה) מעצמכם: **כי מציון תצא תורה.** לפי שהיה רואה קדושה גדולה והכנסים עוסקים בעבודה היה מכוון לבו יותר לירא שמים וללמוד תורה כדדרשי' בספרי למען תלמד לירא וגו' גדול מעשה שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון לירא שמים ועוסק בתורה: **בבן** שש כבן שבע. כגון שש בבריא כגון שבע בכחוש: **בבציר** מבר שית לא תקבל. והא דתנן במסכת אבות (פ"ה מכ"ל) בן חמש שנים למקרא בבריא לגמרי כדאמר בכתובות (דף נ. וסס) הלומד בנו פחות מבן שש כך אחריו ואינו מגיעו ואיכא דאמרי חבריו לגיו אחריו ואין מגיעין אותו ותרוייהו איתנהו דחלים וגמיר ואינעית אימא הא בכחוש והא בבריא: **אחד** מבני מבוי בו'. פי' רש"ל דלא גרס מבוי אלא חצר דאי גרס מבוי תיקשי לאביי דשרי בחצר אחרת והתניא דעושה אדם חנות בלי חנות של חבירו שרי (ו) לכל הפחות בחצר אחר ורבא נמי לא פליג עליה אלא דמוקי מתני' דשריא אף באותה חצר והכא אסר אפילו בחצר אחרת אלא אחד מבני חצר גרס:

וגרדי. וא"ת ומאי שנא גרדי מבעל ריחים דתנן במתני' דאין יכול למחות בידו ולומר איני יכול לישן מקול הריחים ומקול הפטיש וי"ל דמתני' בעושה לעצמו והכא בגרדי העושה לאחרים דאיכא נכנסין ויוצאין וא"ת הא אמרי' בסמוך האי בר מבואה דאוקי ריחיא כו' דינא הוא דמעכב עליה משום דאמר ליה קא פסקת לחיותי משמע דאי לאו משום דקא פסקת לחיותי היה יכול להעמיד שם הריחים אע"ג דעושה לאחרים ולקמן נמי תניא עושה אדם חנות בלא חנותו של חבירו כו' דאף על גב דאיכא נכנסין ויוצאין טובא ודוחק לאלק דהתם כגר יש יוצאין ונכנסין לריחים הראשון או לחנות הראשון ודאמרינא אמיצרא ודוחק לאלק בין מכר לשכירות ונראה לר"י דהתם כשישראל רגיל לקנות אצל אם אין ישראל רוצה לקנות מותר:

[1] **בסופר מתא.** אין נראה לפרש כפ"ה דסופר מתא היינו מלמד תינוקות של כל העיר דאיכא קול גדול דהא לקמן אמר רבא מקרי דרדקי וסופר מתא כמותרין ועומדין כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר ר"ה מלמד כל תינוקות העיר ואמאי אינטריך תו למינקט סופר מתא ואין לפרש נמי כפ"ה [2] בהמקבל (נ"מ דף קט.): סופר מתא מספר אנשי העיר דהא קרי [3] הכא בבריתא סופר אלא נראה כמו שפי' ר"ח סופר מתא כותב שטרות העיר ולהכי חשיב ליה לקמן פסידא דלא הדר אם נכתב השטר אלא כדין: **מתקנת** יהושע בן גמלא ואילך לא ממטינן ינוקא ממתא למתא. וכגון שיש כאן כ"ה ינוקי שראויין להשכיר להם מלמד ואם תאמר הא אי הוה ממטינן להו למתא אחריתי אצטרכו מלמד בפני עצמן כיון דאיכא כ"ה ינוקי וא"כ מאי נפקא מינה וי"ל דנפקא מינה דאי הוו ג' מלמדי תינוקות באידך מתא היו יכולין להושיב חציים בפני זה וחצייס בפני זה:

[4] **סך** מקרי דרדקי כ"ה ינוקי. אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד: פר"מ דרביה אקרייה זכר כדין והיינו דמייה דלא אשגח למידע היכי הוה קרי תלמידיה וכ"ג אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר דא"כ לאו דמייה הוא: